

PROGRAM

DALMACIJA I ITALIJA U ZAGREBU

Dalmacija i Italija: krajolici i spomenici u
crtežima, grafikama i slikama
18. i 19. stoljeća u
zbirdkama zagrebačkih galerija i muzeja

Doktorandska i studentska radionica
20. - 22. travnja 2016

Institut za povijest umjetnosti, Zagreb
Ulica grada Vukovara 68

Dalmacija i Italija u Zagrebu

Dalmacija i Italija: krajolici i spomenici u crtežima, grafikama i slikama 18. i 19. stoljeća u zbirka zagrebačkih galerija i muzeja

Radionica doktoranada na Institutu za povijest umjetnosti i studenata povijesti umjetnosti Odsjeka za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu u organizaciji Instituta za povijest umjetnosti = IPU

Mentorski i organizacijski tim

dr. sc. Irena Kraševac | IPU, Zagreb

dr. sc. Ana Šverko | IPU - CCF, Split

Iva Raič Stojanović | IPU, Zagreb

Suradnici:

dr. sc. Mikica Maštrović | Grafička zbirka NSK

mr. sc. Slavica Marković | Kabinet grafike HAZU

Lada Bošnjak Velagić

Dajana Vlasisavljević | Moderna galerija

Borivoj Popovčak | Strossmayerova galerija starih majstora HAZU

Slaven Perović | Muzej Mimara

dr. sc. Anđelka Galić | Muzej za umjetnost i obrt

dr. sc. Marina Bregovac Pisk | Hrvatski povijesni muzej

Sudionici

Doktorandi: Petra Batelja, Nikola Bojić, Matko Matija Marušić, Iva Raič Stojanović

Studenti: Kristina Barać, Jozefina Ćurković, Maja Flajsig, Clarissa Gambuzza, Jelena Glumac, Toni Ivetić, Jelena Kaić, Matej Mihalić, Lucija Sukalić, Sara Žganjer

20. - 22. travnja 2016. | Zagreb

Opis, zadatak i cilj radionice

Bilježenje prostora u mediju crteža prvi je i neposredni umjetnički doživljaj koji služi kasnijoj razradi grafike ili ulja na platnu. Na temelju zbirke crteža, grafika i slikarstva zagrebačkih muzeja i galerija, izdvojit će se djela s motivima Dalmacije i Italije iz razdoblja 18. i 19. stoljeća, uglavnom austrijskih, njemačkih, francuskih, talijanskih i hrvatskih umjetnika nastalih na njihovim putovanjima tim zemljama. Sudionicima radionice bit će omogućen uvid u originalne crteže, grafičke listove i slike iz razdoblja 18. i 19. stoljeća koji se čuvaju u Grafičkoj zbirci NSK, Kabinetu grafike HAZU, Modernoj galeriji, Strossmayerovoj galeriji HAZU, Muzeju Mimara, Muzeju za umjetnost i obrt i Hrvatskom povijesnom muzeju.

Studenti u grupama popisuju djela s motivima Dalmacije prema zadanom obrascu te tako nadopunjuju sustav informacija koji se obrađuje i prezentira u kronogeografskoj bazi projekta.

Uvid u slikovne prikaze Dalmacije i Italije u istom vremenskom razdoblju omogućit će studentima daljnju mogućnost komparacije motiva i načina njihova prikaza.

Prikupljena i obrađena građa služit će kao nadopuna baze podataka koja se formira tijekom projekta, odnosno vizualnog materijala uspostavnog istraživačkog projekta „Dalmacija kao odredište europskog Grand Toura u 18. i 19. stoljeću“.

PROGRAM RADIONICE

Srijeda, 20. travnja 2016.

10.00 | **Institut za povijest umjetnosti, Ul. grada Vukovara 68**

Sastanak sudionika radionice, uvodna riječ:

dr. sc. Irena Kraševac, voditeljica Radionice

Antika kao inspiracija umjetnicima u razdoblju Grand Toura 18. i 19. stoljeća

Jug je oduvijek privlačio sjever Europe i nije bilo teško prevaliti alpske prijevoje da bi se spustilo u zemlju čežnje kakva je sjevernjacima bila Italija. Njezina antička i humanistička kultura magično su privlačile putnike namjernike iz ostalih zemalja, a sjevernoeuropski su umjetnici već od 16. stoljeća redovito odlazili tamo kako bi upoznali izvorne spomenike antičkog i renesansnog razdoblja, što će kulminirati u razdoblju Grand Toura u 18. i 19. stoljeću, kada klasična i renesansna Italija kao kulturni posrednik postaje nezaobilazan teritorij umjetnicima, arhitektima, povjesničarima umjetnosti i općenito intelektualcima toga doba. Čime je Dalmacija mogla konkurirati Italiji, tko su bili putnici-umjetnici Dalmacijom i na koji su je način predstavljali u svojim djelima tema je radionice i uvodnog izlaganja.

dr. sc. Ana Šverko, voditeljica Projekta

Kronogeografska baza 'grandturizma' u Dalmaciji u 18. i 19. stoljeću

U kratkom će se izlaganju predstaviti metodologija izrade i primjena kronogeografske baze 'grand turizma' u Dalmaciji u 18. i 19. stoljeću, koja trenutno sadrži oko 300 unosa, a bit će javno dostupna do kraja 2016. godine. Baza je originalno osmišljena u sklopu uspostavnog istraživačkog projekta Instituta za povijest umjetnosti 'Grand Tour Dalmatia'. Kronogeografska baza, koju dizajnira Damir Gamulin, a razvija Bruno Babić, temelji se na odnosu autor - mjesto - djelo, odnosno okuplja knjige, slike, fotografije, pisma i eseje koji su nastali kao rezultat izravnog doživljaja mjesta iz perspektive autora - putnika.

Podjela studenata u grupe i opis zadatka.

12.00 -13.00 | **Grafička zbirka NSK, Hrvatske bratske zajednice 4**

dr. sc. Mikica Maštrović, knjižničarska savjetnica, voditeljica Grafičke zbirke NSK

Crteži i grafike dio su fonda Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu od utemeljenja Knjižnice prije četiri stotine godina, a Grafička zbirka, kao zasebna jedinica unutar Knjižnice, utemeljena je 1919. godine. Po umjetničkoj vrijednosti cjelokupnog fonda, raznovrsnosti u mediju izražavanja, ali i razdoblju od 16. stoljeća do danas, Grafička zbirka Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu, uz to što je najstarija, po brojčanim je pokazateljima najveća zbirka te vrste u Hrvatskoj. U Zbirci se, između ostalog, čuvaju grafički listovi tematski povezani s hrvatskim ljudima i krajevima – to su vedute gradova, njihovi svojevrsni 'portreti'. U prosvjetiteljskome 18. stoljeću grafika je umnogome izgubila svoju umjetničku vrijednost, a do neslućenih se razmjera pojačala njezina komunikacijska, obavijesna i ilustracijska uloga. Popularnost vedutizma paradigmatски odražava opus jednoga od najistaknutijih grafičara Giovannija Battiste Piranesija. Zbirku bitno upotpunjuje 79 crteža poznatoga austrijskog baroknog arhitekta Johanna Bernharda Fischera von Erlacha, u kojima je rekonstruirao poznate svjetske građevine svih razdoblja, pa i Dioklecijanovu palaču u Splitu.

13.30 – 14.30 | **Kabinet grafike HAZU, Strossmayerov trg 12**

mr. sc. Slavica Marković, muzejska savjetnica, upraviteljica Kabineta grafike HAZU

Zbirka grafika i crteža starih majstora Kabineta grafike Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti ima status iznimne vrijednosti zbog svoje starosti, osjetljivosti i značenja. Sežući duboko u kronološku povijest grafike i crteža, zbirka sadrži grafičke listove starih majstora europskih škola od 16. do kraja 18. stoljeća. Zbog stilske i kronološke srodnosti pridružena joj je građa Zbirke 19. stoljeća. Unutar koherentne cjeline talijanske europske škole tematski se izdvajaju krajolici i spomenici Italije. Riječ je o grafičkim listovima iz 18. te s početka 19. stoljeća talijanskih majstora Giovannija Battiste Piranesija te njegova sina Francesca Piranesija, kao i Pietra Ruge, Francesca Morellija, Domenica Prontija te Vincenza Feolija. Izuzev umjetničkih ostvarenja obitelji Piranesi, prevladava uglavnom tipizirana reproduktivna grafika čistog linearnog bakroreza velikog formata, odnosno grafička produkcija antičkih i suvremenih veduta talijanskih klasicista izvorno namijenjena putnicima Grand Toura.

14.30 – 15.00 | **Stanka**

15.00 – 16.00 | **Moderna galerija, Andrije Hebranga 1**

Dajana Vlasisavljević, muzejska savjetnica

Fundus Moderne galerije danas broji više od 11 000 umjetnina domaćih i stranih umjetnika. Slikarstvo 19. stoljeća zastupljeno je s preko tisuću radova te pruža relevantan pregled domaćeg stvaralaštva i mogućnost kontekstualizacije unutar europskog slikarstva toga razdoblja. Jedna od važnijih cjelina galerijske Zbirke su radovi slikara prve generacije *minhenovaca*, Ferde Quiquereza (1845. - 1893.), Nikole Mašića (1852. - 1902.) i Ise Kršnjavog (1845. - 1927.). U cilju osposobljavanja za rad velikih figurativnih kompozicija naši mladi slikari odlaze na studijska putovanja u Italiju (Rim, Sorrento, Capri, Pompeji) kao određenu sekvencu, njima dostupna svojevrsnog *grand toura*. Međutim, mediteransko podneblje, oslobođenje od svakodnevne akademske stege te neformalno druženje s umjetnicima iz drugih europskih sredina oslobađajuće je djelovalo na njihov talent i intuitivnu recepciju *čistog slikarstva*. Tako nastaju brojne autonomne studije pejzaža koje najbolje možemo podvesti pod zajednički nazivnik *Landschaft im Licht*. Od neformalnih skupina umjetnika koji su s istom namjerom dolazili u Italiju izdvojimo primjer druženja i zajedničkog rada poljskog slikara velikih povijesnih kompozicija Henrika Siemiradzskog (1843. - 1929.) i našeg Ferde Quiquereza koji slikaju čak potpuno iste motive: *Krajolik iz rimske Campagne, 1874.*

Ferdo Quiquerez

Krajolik iz rimske Campagne, 1874.

ulje na platnu, 16,8x26,5cm

MG-2220

Henrik Siemiradzky

Krajolik iz rimske Campagne, 1874.

ulje na platnu, 23x36,5cm

MG-143

Strossmayerova galerija starih majstora Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti jedna je od najstarijih institucija te vrste u zemlji, ali i u ovom dijelu Europe. Biskup Josip Juraj Strossmayer upravo je u Rimu 1859. godine došao na ideju da „svom narodu namakne muzej slika, da mu bude školom i pobudom“. Nije stoga čudno da biskupova donacija iz 1883. godine sadrži i pet slika Giovannija Paola Paninija (1691. – 1765.), slikara veduta starog Rima, aktualnih vizura ruševnih ostataka hramova ili značajnih, sačuvanih arhitektonskih spomenika, kao i onih idealiziranih. Biskup je također pribavio i jedan rad pripisan Claude Lorrainu (1600. – 1682.), slikaru rimske Campagne, u koju je interpolirao imaginarne elemente rimske antičke arhitekture. Biskup nam se tako ukazuje kao čovjek koji je osjećao izuzetno poštovanje prema „Vječnom gradu“, ne samo kao središtu katoličke crkve, već i kao izvorištu antičke kulture, a njegov afinitet prema antici ogleda se i u darovanom radu Nepoznatog majstora 17. stoljeća, *Ruševine Palmire*, koja, posebice danas, ima vrijednost arhitektonskog dokumenta, obzirom da je taj značajan spomenik svjetske baštine velikim dijelom razrušen. Ovaj „Grand Tour“ u Strossmayerovoj galeriji završava slikom *Rimskih ruševina s figurama*, Huberta Roberta (1733. – 1808.), koji je jedno vrijeme bio učenik Paninija, a s vremenom postao poznat po svojim slikovitim prikazivanjem rimskih ruševina.

Hubert Robert (1733. – 1808.)

Rimske ruševine s figurama

ulje na platnu, 220 x 117,6 cm

dar: Ante Topić Mimara, 1948., primljeno u zbirku 1967.

godine

Strossmayerova galerija starih majstora HAZU

Četvrtak, 21. travnja 2016.

10.00 | **Muzej Mimara, Rooseveltov trg 5**

Slaven Perović, muzejski savjetnik, voditelj Zbirke crteža, sitnoslika i grafika Muzeja Mimara

Predavanje: *Strane likovne akademije u Rimu i Grand Tour – primjeri iz Zbirke crteža Muzeja Mimara*

Zbirka crteža, sitnoslika i grafika Muzeja Mimara jedna je od rijetkih zbirki u Hrvatskoj u kojoj se čuvaju crteži najvećih imena svjetske povijesti umjetnosti. Mnogi od umjetnika koji su ih nacrtali dio su svoga školovanja proveli u Rimu ili drugdje na Apeninskom poluotoku. Pojedinci bili su gojenci *Académie de France à Rome* dok su drugi vlastitim sredstvima krenuli na studijsko putovanje koje je često započinjalo u Veneciji i Firenci, a završavalo u Rimu ili Napulju. Sličnim su putovima prolazili i dobrostojeći putnici Grand Toura koji su s putovanja nosili uspomene ili darove, a nerijetko se radilo o umjetničkim djelima. Ne smiju se zaboraviti ni hodočašća u Rim na koja su polazili i manje imućni, a koja su mnogima omogućila uvid u djela antike kao i ona nastala u kasnijim stoljećima. Poneki crteži iz Mimarine zbirke potječu s Apeninskog poluotoka, bilo da su tamo nastali od ruke lokalnoga umjetnika, bilo da ih je nacrtao strani umjetnik na školovanju ili proputovanju. Pojedini crteži mogu se na određeni način povezati s Grand Tourom, a iz tog kruga možemo izdvojiti znamenita imena, Charles Le Brun, Guillaume Boichot, Henri Lehmann, Claude Gellé zvan Claude Lorrain, Théodore Gericault i dr.

Théodore Géricault (1791. – 1824.)

Okovani Prometej kojega oslobađa Heraklo, 1816. ili 1817.

smeđa tinta perom na papiru, 307 x 295 mm

Inv. br. ATM 1172

12.30 - 14.00 | **Muzej za umjetnost i obrt, Trg maršala Tita 10**

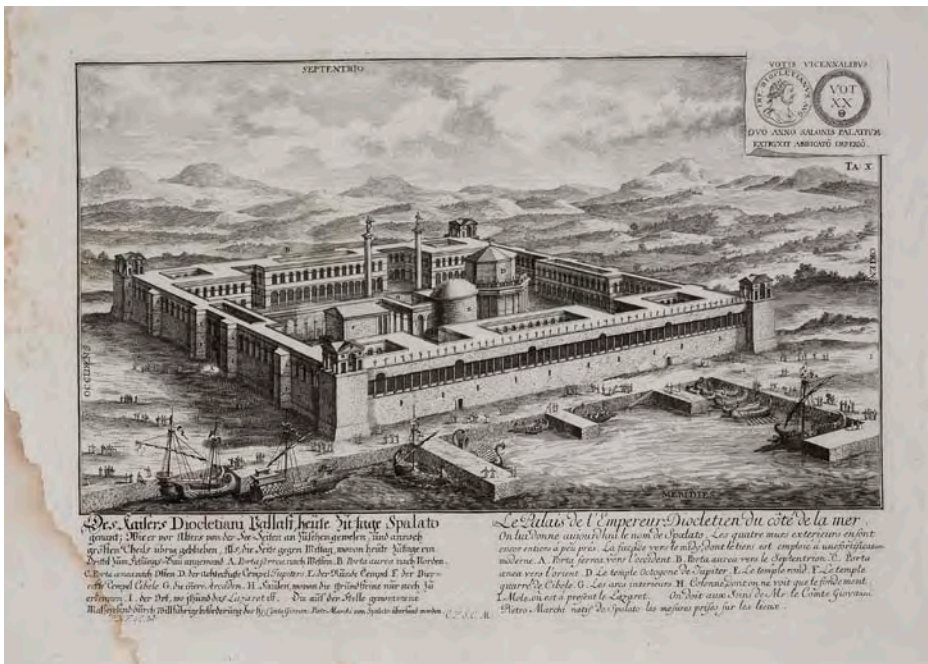
dr. sc. Anđelka Galić, muzejska savjetnica, voditeljica Zbirke grafika

Do sredine 18. stoljeća Rim se profilirao kao vodeće umjetničko središte i ključno odredište Grand Toura s razvijenim tržištem graviranih topografskih prikaza. Kao najpoželjnije uspomenske slike na boravak u Vječnom gradu, gravirane vedute bile su neizostavnom popudbinom i predmetom kolekcioniranja europskih putnika, znalaca i ljubitelja umjetnosti.

U grafičkoj zbirci MUO čuva se iznimno vrijedna kolekcija topografskih prikaza iz 17. i 18. stoljeća talijanske provenijencije, u kojoj su najbrojnije zastupljena djela Giovannija Battiste Piranesija (1772. – 1778.). Zbirka od trideset pet bakropisnih veduta iz različitih faza stvaranja vodećeg majstora ovog žanra, jedna od najvećih izvan Italije, upotpunjena je djelima njegovih prethodnika i suvremenika – Giovannija Battiste Falde (1643.? – 1678.), Alessandra Specchija (1668. – 1729.) i Giuseppea Vasija (1710. – 1782.).

Odabrani primjerci iz grafičke zbirke MUO omogućit će zoran uvid u samosvojan razvoj i značenje topografskog žanra u Rimu 18. stoljeća, s naglaskom na osobenu stilu i inovativnoj poetici proslavljenih Piranesijevih rimskih veduta, na osnovu kojih je u vrijeme Grand Toura stvorena romantična predodžba o Vječnom gradu koja se u Europi zadržala do sredine 19. stoljeća.

14.00 – 16.00 | **Stanka**

Johann Bernhard Fischer von Erlach (1656. – 1723.)

Dioklecijanova palača u Splitu

bakrorez Johann Adam Deselnbach (1687. – 1765.)

Beč, 1721.

bakrorez, 390 x 558 mm; 295 x 420 mm

MUO 55864

Giovanni Battista Piranesi (1720. – 1778.)

Veduta Piazza Navona, Rim, oko 1751.

bakropis, 540 x 750 / 470 x 705 mm

MUO 51052

16.00 – 17.00 | **Hrvatski povijesni muzej, A.G. Matoša 9**

dr. sc. Marina Bregovac Pisk, muzejska savjetnica, voditeljica Zbirka slika, grafika i skulptura

Zbirka grafika Hrvatskog povijesnog muzeja počela se stvarati krajem 19. stoljeća u okviru Narodnog muzeja, osnovanog 1846. godine. Ona danas broji preko 6.000 listova, nastalih različitim tiskarskim i slikarskim tehnikama u vremenu od 15. do početka 20. stoljeća. Portreti, s oko 2.000 listova, predstavljaju najbrojniji dio Zbirke. Prikazi bitaka i vedute prate povijest naših i susjednih krajeva od bitke kod Siska preko stoljetnih ratovanja s Turcima i pohoda Eugena Savojskoga sve do I. svjetskog rata. Prikazi narodnih nošnji, nastali većim dijelom u prvoj polovini 19. stoljeća, sačinjavaju vrijedan i zanimljiv dio Zbirke, u kojoj se još čuvaju i svete sličice, od kojih su neke vrlo vrijedna djela 18. stoljeća slikana na pergameni, potom filozofske teze otisnute na svili, biedermeierske čestitke, igraće karte, oleografije, te nekoliko zanimljivih knjiga iz 17. i 18. stoljeća. Pojedine skupine grafika iz Zbirke (npr. vedute 19. stoljeća, narodne nošnje, grafički portreti) objavljene su u nekoliko muzejskih kataloga te su time postale dostupnije javnosti. Posebnu vrijednost predstavljaju grafičke vedute i topografski prikazi dalmatinskih gradova i krajolika, npr. F. L. Cassasa – J. Lavallea, *Travels in Istria and Dalmatia*, 1805. i Josepha Riegera, *Dalmacija, panorama obale od Pule do Budve*, 1851., dužine gotovo deset metara.

Joseph Rieger

Panorama Dalmatinske obale, 1851. (detalj, Šibenik)

litografirao Joseph Rieger, tiskao B. Linassi, Trst, 1851. godine

litografija, tonirana, papir 166 x 9774 mm; originalni naslov: „PANORAMA / della Costa e delle Isole di / DALMAZIA / nei viaggi dei Piroscafi del Lloyd Austriaco. / Disegnato per ordine dello Stabilimento suddetto / da Giuseppe Rieger.”

Hrvatski povijesni muzej, Zagreb

inv. br. HPM/PMH 4743

Petak, 22. travnja 2016.

11.00 | **Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske, Preradovićeva 44**

Sistematiziranje prikupljene građe i zaključak radionice **Dalmacija i Italija u Zagrebu. Dalmacija i Italija: krajolici i spomenici u crtežima, grafikama i slikama 18. i 19. stoljeća u zbirkama zagrebačkih galerija i muzeja** i predstavljanje Uspostavnog istraživačkog projekta Instituta za povijest umjetnosti pod pokroviteljstvom Hrvatske zaklade za znanost ***Dalmatia – a Destination of the European Grand Tour in the 18th and the 19th Century*** (voditeljica dr. sc. Ana Šverko, Institut za povijest umjetnosti - Centar Cvito Fisković u Splitu)

Ovu radionicu je financirala Hrvatska zaklada za znanost projektom 7091 Grand Tour Dalmatia.

| **Domjenak**

**Radionica u sklopu uspostavnog projekta HRZZ / IPU 7091
Dalmatia – a Destination of the European Grand Tour in the 18th and the
19th Century**

www.grandtourdalmatia.org